Journal of Economics and Administrative Sciences
esjournal.cumhuriyet.edu.tr | Founded: 2000 Available online, ISSN: 1303-1279 Publisher: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 01.11.2025
Makale Kabul Tarihi: 22.01.2026

SIĞINMA HAKKININ DIŞSALLAŞTIRILMASI VE EGEMENLİĞİN MEKÂNSAL DÖNÜŞÜMÜ: İTALYA-ARNAVUTLUK GÖÇ ANTLAŞMASI

Müge Alaçam Böcek[1*]

[1*] Sorumlu Yazar, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye, muge.alacam@yahoo.com; **ORCID** 0000-0001-5939-5607

Özet: Son yıllarda Avrupa Birliği üyesi devletlerin üçüncü ülkelerle kurdukları iş birliği modelleri aracılığıyla sığınma süreçlerini sınır ötesine taşıması göç yönetiminin temel öğelerinden birine dönüşmüştür. 2023 yılında İtalya ile Arnavutluk arasında imzalanan göç antlaşması bu eğilimin dikkate değer bir örneğini sunmaktadır. Bu antlaşmayı Avrupa Birliği'nin göç politikaları açısından ayırt edici bir örnek kılan temel özelliği sığınma başvurularının AB toprakları dışında işleme alınmasını kabul merkezlerinin kurulması ve sığınmacıların bu merkezlere fiilen transfer edilmesi yoluyla hayata geçirmiş olmasıdır. Bu çalışma, söz konusu antlaşmanın sığınma hakkı, egemenlik ve sınır kavramları üzerindeki etkilerini hukuki ve teorik bir düzeyde incelemeyi amaçlamaktadır.

Bu çalışma İtalya-Arnavutluk göç antlaşmasını doktriner hukuk analizi ve siyasal teori çerçevesinde ele alan nitel bir inceleme yürütmektedir. Bu kapsamda Antlaşma hükümleri Avrupa Birliği hukuku, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme kapsamında analiz edilmektedir. Bu bağlamda elde edilen bulgular Hannah Arendt, Giorgio Agamben ve Étienne Balibar'ın egemenlik, sınır ve istisna hâline ilişkin kuramsal yaklaşımlarıyla birlikte değerlendirilmektedir. Çalışma literatürde çoğunlukla güvenlik politikaları çerçevesinde ele alınan sığınma hakkının dışsallaştırılması olgusunu egemenliğin mekânsal dönüşümü çerçevesinde yeniden yorumlamaktadır. Bu bağlamda çalışma, İtalya-Arnavutluk göç antlaşmasının sığınma hakkının dışsallaştırılması sürecinde egemenliğin mekânsal dönüşümünü analiz etmek açısından önemli bir örnek olduğunu savunmaktadır. Ayrıca çalışma, Avrupa Birliği'nin dışsallaştırma literatürü bağlamında safe third country, offshore processing ve externalization of borders kavramlarıyla ilişki kurarak, İtalya-Arnavutluk göç antlaşmasındaki modelin offshore processing sığınma uygulamalarıyla benzerlikleri olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: İtalya-Arnavutluk Göç Antlaşması, Düzensiz Göç, Dışsallaştırma, Sığınma Hakkı, Egemenlik.

JEL Kodu: F22, F55.

EXTERNALIZATION OF THE RIGHT TO ASYLUM AND THE TERRITORIAL TRANSFORMATION OF SOVEREIGNTY: THE ITALY-ALBANIA MIGRATION AGREEMENT

Abstract: In recent years, the relocation of asylum procedures beyond national borders through cooperation frameworks with third countries has become a central feature of migration governance among European Union Member States. The migration agreement signed between Italy and Albania in 2023 constitutes a particularly salient example of this trend. What renders this agreement distinctive within the context of EU migration policy is its explicit authorization of processing asylum applications outside EU territory, implemented through the establishment of reception centers and the physical transfer of asylum seekers to those facilities.

This article examines the legal and theoretical implications of the Italy–Albania migration agreement with regard to the right to asylum, sovereignty, and the reconfiguration of borders. The study adopts a qualitative approach combining doctrinal legal analysis with insights from political theory. In this framework, the provisions of the agreement are analyzed in light of European Union law, the European Convention on Human Rights, and the 1951 Convention Relating to the Status of Refugees. The findings are subsequently interpreted through the theoretical perspectives of Hannah Arendt, Giorgio Agamben, and Étienne Balibar on sovereignty, borders, and the state of exception. The study reinterprets the externalization of the right to asylum, which is mostly addressed in the literature within the framework of security policies, within the framework of the spatial transformation of sovereignty. From this perspective, the Italy–Albania agreement represents a significant case for analyzing how sovereign responsibilities related to asylum are displaced and rearticulated across space. By situating the agreement

within the EU externalization literature and engaging with concepts such as safe third country, offshore processing, and externalization of borders, the article demonstrates that the model institutionalized by the Italy–Albania agreement bears substantial similarities to offshore asylum processing practices observed in other jurisdictions.

Keywords: Italy–Albania Migration Agreement, Irregular Migration, Externalization, Right to Asylum, Sovereignty.

JEL Code: F22, F55.

Licence: *This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License*

Giriş

Avrupa Birliği ülkeleri açısından kitlesel ve düzensiz göç bağlamında dönüm noktası olarak nitelendirilen ve mülteci meselesinin artık kriz kelimesiyle yan yana kullanılmaya başlandığı yıl 2015'tir. Bu süreçten sonra gerek AB'nin genel göç politikasında gerekse üye devletlerin ulusal düzeyde tercih ettiği yöntemler daha katı ve dışlayıcı olmaya başlamıştır. Bu katı uygulamalar arasında sığınmanın dışsallaştırılması (*externalization of asylum*) da yer almaktadır. Dışsallaştırma genel olarak 1990'lardan itibaren AB tarafından yürütülen açık deniz sınır uygulamalarıyla ilişkilendirilse de aslında öncesinde Küresel Kuzey'de yaygın olarak kullanılan bir uygulama hâline gelmiştir (Mountz, 2020, s.30). Dışsallaştırma terimi "devletler tarafından tek taraflı ya da çok taraflı olarak alınan; mültecilerin sığınma talebinde bulunma imkânlarını etkileyen ve sığınma arayan kişilere yönelik koruma sorumluluklarını devletin kendi toprakları dışına kaydıran göç denetimi tedbirlerini tanımlamak üzere geniş biçimde" ele alınmaktadır (Als, Carrera, Tan & Vedsted-Hansen, 2022, s.8). Bununla birlikte, bir göç kontrol yöntemi olarak dışsallaştırma "uzaktan kontrol etme (*remote control*)", "girişin engellenmesi (*non-entrée*)", "*offshoring*", "bölgesel dışsallaştırma" ve "başka yerlerde koruma" gibi kavramlarla yakından ilişkilidir ve bu kavramlar etrafında şekillenen uygulamalar dışsallaştırmanın alt bileşenlerini oluşturmaktadır (Tan, n.d.; Gammeltoft-Hansen, 2011a; Hathaway & Gammeltoft-Hansen, 2014; FitzGerald, 2020).

Thomas Gammeltoft-Hansen'e göre, göç denetiminin dışsallaştırılması ilk olarak devletlerin kendi göç otoritelerini ülke sınırlarının dışına konsolosluklar, transit ülkeler ve açık denizler aracılığıyla taşıması ile gerçekleşmektedir (Gammeltoft-Hansen, 2011a, s.15-17). İkinci olarak ise yetki ve sorumlulukların uluslararası iş birliği ile üçüncü ülkelere ve bazı özel aktörlere devredilmesini içeren çok katmanlı uygulamaları içermektedir (Gammeltoft-Hansen, 2011a, s.15-17). Bu açıdan Gammeltoft-Hansen'in belirttiği ikinci tür dışsallaştırma biçimlerinden biri olan üçüncü ülkelerle iş birliği, yazarın Hathaway ile birlikte kaleme aldığı "*Non-Refoulement in a world of cooperative deterrence*" başlıklı çalışmasında altını çizmiş olduğu "non-entrée" uygulamasının yeni tipolojisini temsil etmektedir (Hathaway & Gammeltoft-Hansen, 2014, s.20-27). Literatürde sığınma süreçlerinin üçüncü ülkelere devri, genellikle sınır güvenliği ve geri gönderme rejimleri bağlamında tartışılmaktadır. Bu çalışma ise İtalya-Arnavutluk örneğini egemenliğin mekânsal dönüşümü ve sınırın yönetsel bir teknolojiye evrilmesi bağlamında yorumlayarak literatürdeki mevcut tartışmadan ayrışmaktadır.

İtalya ile Arnavutluk arasında 2023 yılında imzalanan göç antlaşması "sığınma sürecini üçüncü bir ülkeye" yani Avrupa Birliği sınırları dışındaki bir ülkeye devretmeyi öngörmektedir (Griffini & Rosina, 2024, s. 116-117). Antlaşma bu açıdan diğer AB ülkelerinin de sığınma başvurularını AB topraklarının dışına aktarabilmesine zemin hazırlama potansiyeline sahiptir. Ancak antlaşmanın İtalya'ya deniz yoluyla gelen düzensiz göçmenleri Arnavutluk'ta kurulması planlanan kabul merkezlerine yönlendirecek olması, sığınma hakkının güvence altına alınması ve sığınmacıların temel haklara erişimi yönünde ciddi belirsizlikler yaratmaktadır.

Bu çalışma İtalya ile Arnavutluk arasında 2023 yılında imzalanan göç antlaşmasını sığınma hakkının dışsallaştırılması çerçevesinde, devlet egemenliğinin mekânsal dönüşümünü ve hukuki yetkinin sınır ötesinde tesis edilmesi bağlamında ele almaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde dışsallaştırmaya ilişkin temel terimler açıklanmakta ve bu terimlerin Avrupa Birliği'nin göç rejimi ile ilişkisi ele alınmaktadır. Bununla birlikte, bu terimler ve onların uygulanma pratiklerinin "*non-refoulement*" ilkesinin aşınmasındaki rolü incelenmektedir. Üçüncü bölümde ise İtalya'nın göç politikasının evrimi ve hukuki altyapısı Akdeniz rotası ve düzensiz göçün güvenlikleştirilmesi, Libya iş birliği ve geri itme pratikleri ile AB hukuku bağlamında İtalya'nın yükümlülükleri başlıkları altında ele alınmaktadır. Çalışmanın dördüncü bölümünde İtalya-Arnavutluk Antlaşması'nın hukuki analizi antlaşmanın temel hükümleri, yetki, yargı ve denetim sorunu minvalinde ve offshore processing uygulamasının birer örneği olan Avustralya-Nauru, Danimarka-Ruanda ve Birleşik Krallık Ruanda ile karşılaştırılması çerçevesinde ele alınmaktadır. Çalışmanın son bölümünde egemenlik, sınır ve hukukun offshore processing bağlamında mekânsal dönüşümü Hannah Arendt, Giorgio Agamben ve Étienne Balibar'ın göç konusundaki temel argümanları ve kavramsallaştırmaları etrafında tartışılmaktadır.

Bu çalışma, İtalya-Arnavutluk Göç Antlaşması'nı doktriner hukuk analizi ve siyasal teori literatürü çerçevesinde nitel bir vaka incelemesi olarak ele almaktadır. Çalışmada antlaşma Avrupa Birliği sığınma mevzuatı, ikincil hukuk metinleri, mahkeme içtihatları ile birlikte siyasal teorinin egemenlik, sınır ve istisna hâli kavramlarıyla analiz edilmektedir. Bu çalışmanın amacı İtalya-Arnavutluk Göç Antlaşması'nı yalnızca doktriner bir hukuk incelemesi olarak yeniden üretmek değil, sığınma hakkının dışsallaştırılmasını egemenlik, sınır ve mekân kavramları çerçevesinde siyasal kuram perspektifinden analiz etmektir. Bu nedenle antlaşma hükümleri hukuki bağlamı kuracak ölçüde ele alınmıştır. Ayrıntılı normatif madde çözümlemesine ise girilmemiştir. Bu tercih bilinçlidir ve makalenin disipliner konumlanışıyla doğrudan ilişkilidir. Mevcut akademik literatürde ağırlıklı olarak güvenlik ve sınır yönetimi bağlamında ele alınan dışsallaştırma politikaları, bu çalışmada egemenliğin mekânsal dönüşümü ve sınır kavramı üzerinden tartışılmaktadır. Ayrıca son derece güncel olan İtalya-Arnavutluk Antlaşması'yla ilgili mevcut akademik çalışmaların azlığı ve var olan çalışmaların ise antlaşmayı sadece hukuki bağlamda ele alıyor olması bu çalışmanın farklılığını ortaya koymaktadır. İki ülke arasındaki bu antlaşmayı AB'nin göç politikaları açısından ayırt edici bir örnek kılan belirleyici özelliği sığınma başvurularının AB toprakları dışında işleme alınmasını, kabul merkezlerinin kurulması ve sığınmacıların bu merkezlere fiilen transfer edilmesi yoluyla hayata geçirmiş olmasıdır. Bu örneğin kapsamlı biçimde ele alınması, AB'nin gelecekte benimseyeceği göç ve sığınma politikalarının yönünü anlamak açısından bir yol haritası sunabilir.

AB Göç Rejimi ve Sığınma Hakkının Dışsallaştırılması

Avrupa Birliği'nin göç, sığınma ve sınır kontrolleri rejimi "özgürlük, güvenlik, adalet" üst başlığı bağlamında ele alınmış, Lizbon Antlaşması ile birlikte göç başlığı ulus üstü yapıya entegre edilmiştir (Göçmen, 2015, s. 101). Bu çerçevede, düzensiz göç akışlarının Birlik sınırları dışında kontrol altına alınmasına yönelik politikalar özellikle 2000'li yıllardan itibaren belirginlik kazanmıştır (Leclerc & Mentzelopoulou, 2025, s. 2). Söz konusu politikalar göç ve sığınmanın dışsallaştırılması (externalization) kavramı çerçevesinde ele alınmaktadır.

Externalization of Asylum Kavramı

Göç akışlarının bir kriz olarak nitelendirildiği durumlarda tasarlanan, erişimi engellemek amacıyla sert politikalar kapsamında gerçekleştirilen istisnai uygulamalar zamanla daha fazla istisna alanının üretilmesine neden olmaktadır (Mountz, 2020, s. 56). Böylelikle Agamben'in ifadesiyle istisna kurala dönüşmeye başlamaktadır (Agamben, 2020, s.18).

Mountz (2020), dışsallaştırmayı sığınma hakkını fiilen ortadan kaldıran mekanizmalardan biri olarak değerlendirmektedir. Göçün dışsallaştırılması düzensiz göçün denetimini kaynak ya da transit konumdaki üçüncü ülkelere çeşitli teşvikler karşılığında devredilmesini öngören bir politikadır (Erdoğan, 2022, s.359-360). Bu bağlamda externalization of asylum, sığınma başvurularının değerlendirilmesine ve göç hareketlerinin kontrolüne ilişkin sorumlulukların hedef/varış ülkelerinin topraklarının dışına kaydırılmasını ifade etmektedir. "Uzaktan kontrol etme (*remote control*)", "girişin engellenmesi (*non-entrée*)", "offshoring", "bölgesel dışsallaştırma" ve "başka yerlerde koruma" gibi kavramlar etrafında şekillenen uygulamalar sığınma hakkının dışsallaştırılmasının alt bileşenlerini oluşturmaktadır (Tan, n.d.; Gammeltoft-Hansen, 2011a; Hathaway & Gammeltoft-Hansen, 2014; FitzGerald, 2020). AB çerçevesinde bu süreç Lavenex'in kavramsallaştırmasıyla göç kontrolünün önce "*shifting up*" (ulusal düzeyden AB düzeyine), ardından "*shifting out*" (AB sınırlarının ötesine) kaydırılması şeklinde ortaya çıkmıştır (Lavenex, 2006).

Offshore Processing ve Üçüncü Ülke Modelleri

Offshore processing, externalization of asylum politikasının bir alt bileşenidir. Sığınma başvurularının varış/hedef ülkenin toprakları dışında işlenmesini öngören ve sığınma yükümlülüklerini mekânsal olarak dışsallaştıran bir politika olarak tanımlanmaktadır (National Immigrant Justice Center & FWD.us, 2025, s.5). Avustralya-Nauru, Birleşik Krallık-Ruanda ve Danimarka-Ruanda modelleri offshore processing uygulamalarının en bilinen örnekleri arasında yer almaktadır. Bu örneklerin ortak noktası, sığınma başvurularının varış devletinin toprakları dışında ele alınması ve bu yolla sığınma hakkının mekânsal olarak sınırlandırılmasıdır.

Avrupa Birliği açısından ele alındığında offshore processing uygulamaları uzun süre hukuki ve siyasi itirazlar nedeniyle hayata geçirilememiş, bölgesel iniş platformları ve üçüncü ülkelerde sığınma başvurularının işlenmesine yönelik fikirler ise öneri düzeyinde kalmıştır. Bununla birlikte, AB'de sınırın dışsallaştırılmasına *(border externalization)* ilişkin uygulama örnekleri bulunmaktadır. Bu uygulamalar esasen sığınmacıların varış/hedef ülkelere ulaşmalarını önlemek amacıyla üçüncü ülkelerle iş birliği yapılması şeklinde ortaya çıkmaktadır (National Immigrant Justice Center & FWD.us, 2025, s.17-30).

Non-refoulement İlkesinin Aşınması

Sığınma hakkının dışsallaştırılması ve offshore processing uygulamalarının etkisi en çok geri göndermeme *(non-refoulement)* ilkesi üzerinde görülmektedir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 33. maddesinde güvence altına alınan bu ilke, kısaca bir kişinin hayatı ve özgürlüğünün tehdit altında olacağı bir ülkeye gönderilmemesini hükme bağlamaktadır. Bu bağlamda sığınma hakkının dışsallaştırılmasını içeren *remote control*, *non-entrée*, *offshoring* ve bölgesel dışsallaştırma gibi uygulamalar sığınma hakkına erişimi engellediği gibi geri göndermeme ilkesinin aşınmasına neden olmaktadır. Bu açıdan, aşağıdaki bölümde yer verilecek olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Hirsi Jamaa ve Diğerleri / İtalya (2012) kararı non-refoulement ilkesinin aşınmasını temsil etmesi bakımından önemli bir örnektir.

İtalya'nın Göç Politikasının Evrimi ve Hukuki Altyapısı

Akdeniz Rotası ve Düzensiz Göçün Güvenlikleştirilmesi

Coğrafya, göç kelimesinin geçtiği her yerde önemini korumaya devam etmektedir. Devletlerin göçle kurduğu ilişkiyi, politikalarını ve uyguladıkları yöntemleri etkileyen en önemli unsur coğrafi konumdur. Devletlerin coğrafi konumu, onların yalnızca göç rotası üzerinde bulunup bulunmadıklarını belirlemez, aynı zamanda egemenliklerinin temel bileşenleri olan sınır ve toprak anlayışlarının şekillenmesinde kritik bir rol üstlenir (Alaçam

Böcek, 2023, s. 119-236). Bu bağlamda İtalya'nın coğrafi konumu dikkat çekicidir; çünkü "Akdeniz'in merkezinde" yer alması onu Avrupa'ya yönelik düzensiz göç hareketlerinde hem transit hem de varış ülkesi konumuna taşımaktadır (Griffini & Rosina, 2024, s. 116-117). Bu coğrafi özellik, İtalya'yı göç yönetimine ilişkin politikalarda bölgesel ve kıtasal düzeyde belirleyici bir aktör hâline getirmektedir. Afrika ile Avrupa arasında bir köprü işlevi gören bu jeopolitik konum, özellikle Orta Doğu ve Kuzey Afrika'dan gelen göçmenler açısından İtalya'yı Avrupa'ya geçişte bir ilk adım noktası yapmaktadır.

Bu çerçevede üzerinde durulması gereken bir diğer önemli husus, "Avrupa" kavramının yalnızca bir coğrafi alanı değil, aynı zamanda Avrupa Birliği özelinde siyasal, ekonomik ve normatif bir güç alanını ifade ettiğidir (Jansen, Celikates & de Bloois, 2015, s. xii). Dolayısıyla göçmenler açısından "Avrupa'ya ulaşmak" sadece bir kara parçasına değil; refah, güvenlik ve hukuki koruma gibi anlamlar yüklenen bir siyasal düzene ulaşma arzusunu da temsil etmektedir (Jansen vd., 2015, s. xii). Bu siyasal ve ekonomik olarak güçlü yapının içinde yer alabilmek, bir birey açısından onun fiziki sınırları içinde bulunmakla mümkündür. Göçmenler açısından bu durum, Avrupa Birliği'nin coğrafi sınırları içine giriş yapabilme gerekliliğini ifade etmektedir. Bu bağlamda İtalya, coğrafi konumuyla göçmenler için Avrupa'ya geçişte bir transit ülke ya da sınırlar aşılamazsa bir varış ülkesi anlamı taşımaktadır.

İtalya'nın tarihsel süreç boyunca sürekli göç alan bir ülke konumunda olduğu söylenemez; aksine göç alan bir ülke konumuna dönüşümü 1970'lerin ikinci yarısında başlamış ve bu süreç özellikle 1990'lı yıllarda önemli ölçüde hız kazanmıştır (Zincone & Caponio, 2005, s.2; Turgay, 2022, s. 240). Neredeyse bir yüzyıl boyunca "göç veren" bir ülke konumunda olan İtalya, 1970'li yılların ortalarından itibaren bu özelliğini yitirerek "göç alan" bir ülkeye dönüşmüştür (Bonifazi, Heins, Strozza & Vitiello, 2009, s. 2-3). Bu dönüşümde ülke ekonomisinin büyümesi, refah düzeyindeki belirgin artış, İtalya'nın AB'ye üye olması ve AB içindeki yapısal dönüşümlerin ülkeye yansımalarının etkili olduğu söylenebilir. Bu süreci daha iyi analiz edebilmek için öncelikle İtalya'nın göçe ilişkin mevzuatı ve bu mevzuatın hangi koşullar altında oluşturulduğuna aşağıda yer verilecektir.

İtalya'nın göçe ilişkin kapsamlı bir mevzuatının bulunmaması ülkeye yönelik artan düzensiz göç hareketlerinin temel nedeni olarak görülmüştür. Ancak yasal düzenlemelerin varlığı da eleştirilerin hedefinde olmuştur. Bu bağlamda, 1986 yılında çıkarılan 943 sayılı yasa da, göçü sınırlandırıcı uygulamalar içerdiği ve bu sebeple kontrolsüz ve düzensiz göçü teşvik ettiği gerekçesiyle tartışmalara yol açmıştır (Bonifazi, Heins, Strozza & Vitiello, 2009, s. iv-v). Bu açıdan bakıldığında, ülkede göçe yönelik yasanın hem yokluğu hem de varlığı düzensiz göç hareketlerinin temel nedeni görülerek günah keçisi ilan edilmiştir. İtalya'nın göçe yönelik kapsamlı bir hukuki düzenlemeyi hayata geçirmekte geç kalmasının temel nedeni, ülkeye yönelik göçü başlangıçta geçici bir olgu olarak değerlendirmesi ve kendini "transit bir ülke" olarak görmesi yatmaktadır. İtalya zaman içerisinde Avrupa Birliği ülkeleri arasında en yüksek yabancı nüfus oranına sahip ülkelerden bir hâline gelmiştir (Bonifazi vd., 2009, s. iv-v). Aşağıda ayrıntılı bir biçimde ele alınacak göç yasalarına ve bu yasaların oluşturduğu güçlü sınır rejimlerine karşın, İtalya milyonlarca göçmen için Avrupa'daki en önemli varış noktalarından biri olmaya devam etmiştir (Hom, 2019, s. 11). Stephanie Malia Hom'a göre, İtalya'nın bir yüzyıl önce göç veren başlıca ülkelerden biriyken, şu an en çok göç alan ülkelerden biri olması günümüzde göç dinamiklerinde yaşanan derin dönüşümü göstermektedir (Hom, 2019, s. 11).

1986 yılında kabul edilen ve ülkenin ilk kapsamlı göç yasası olma özelliğine sahip 943/1986 sayılı yasa, göç akışlarını ve ülkedeki yabancıların durumunu düzenleyen ilk sistematik yasal çerçeveyi oluşturmaktadır (Bonifazi vd., 2009, s.49). Bu yasa, Avrupa Topluluğu dışından gelen işçilerin istihdam ve haklarına yönelik düzenlemeler içermektedir; bunun yanında düzensiz göçü kontrol altına almaya yönelik hükümler de barındırmaktadır. Yasanın, düzensiz durumdaki göçmenlere kayıt altına alınma ve yasal statü kazanma imkânı

tanıması yasanın önemli özellikleri arasında yer almaktadır (Zincone & Caponio, 2005, s.2). Ancak yasaya ilişkin genel bir değerlendirme yapılacak olursa, yasanın göç olgusunu ağırlıklı olarak istihdam ve ekonomik ihtiyaçlarla ilişkilendirdiği görülmektedir.

Toplumsal hayattaki değişim ve dönüşümler göç olgusunun daha geniş bir bakış açısıyla ele alınmasını zorunlu kılmıştır. Toplumun bu ihtiyacını karşılamak amacıyla 1986/943 sayılı yasada değişiklikler yapılmış, 1990 yılında yürürlüğe giren 39 sayılı Martelli Yasası'yla birlikte İtalya'nın göç politikasında yeni bir dönem başlamıştır. Martelli Yasası, mülteci hukukunda önemli düzenlemelere giderek sığınma prosedürlerini Birleşmiş Milletler protokolleriyle uyumlu hâle getirmiş, göçmenlere ikamet konusunda haklar tanımış, belgesiz durumda olan göçmenlere af sağlamış ve yabancı işçilere yönelik çalışma-oturma izni sistemini kurmuştur (Turgay, 2022, s. 256). Bu yasa ile İtalya aynı zamanda Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme ile koyduğu "coğrafi kısıtlama" ilkesini kaldırmış ve böylelikle dünya genelinden kişilerin mülteci statüsüne erişimini mümkün kılmıştır.

Yukarıda yer verilen yasal düzenlemeler, düzensiz göç hareketlerinin azalmasına katkıda bulunamamış, aksine ülkeye giriş yapan düzensiz göçmen sayısında artış yaşanmıştır (Di Muzio, 2012). 1991'de Arnavutluk'ta yaşanan ekonomik ve siyasal kriz sırasında yaklaşık 25.000 kişi deniz yoluyla Brindisi ve Bari limanlarına ulaşmıştır. "Vlora Gemisi Olayı" olarak bilinen bu kitlesel nitelikteki göç hareketinde yaklaşık 20.000 kişi, ulaşıma elverişli olmayan bir yük gemisiyle İtalya'nın Bari limanına ulaşmıştır (Goxha, 2016, s.261-262). İtalyan hükümeti, ülkeye giriş yapan bu göçmenleri Bari stadyumunda bazı temel ihtiyaçların dahi karşılanamadığı koşullar altında tutmuştur. Vlora Gemisi Olayı'ndan sonra da Arnavutluk'tan İtalya'ya yönelik düzensiz göç devam etmiştir. 1997 yılında Arnavutluk'tan İtalya'ya doğru ikinci bir kitlesel göç hareketi yaşanmıştır. Aralık 1996 ile Nisan 1997 arasındaki dönemi kapsayan bu süreçte, yaklaşık 30.000 kişi deniz yoluyla İtalya'ya ulaşmıştır (International Organization for Migration Albania, n.d.).

Avrupa Topluluğu'yla imzalanan Schengen Antlaşması çerçevesinde İtalya'nın sınır kontrolü ve göç politikalarında uyum yükümlülüğü ile devam eden düzensiz göç hareketleri nedeniyle yeni düzenlemeler yapılması zorunluluğu doğmuştur. Bunun sonucu olarak Turco-Napolitano Yasası 1998 yılında yürürlüğe girmiştir. Turco-Napolitano Yasası dört temel konuya odaklanmaktadır. Bu kapsamda yasa özetle şu başlıkları içermektedir: Ülkeye düzensiz yollarla girişlerin engellenmesi, göç hareketliliğinin yönetimi, göçmenlerin toplumsal uyum süreçlerinin desteklenmesi, düzensiz statüde bulunan göçmenlerin durumlarının ele alınması (Zincone & Caponio, 2005, s.2-7).

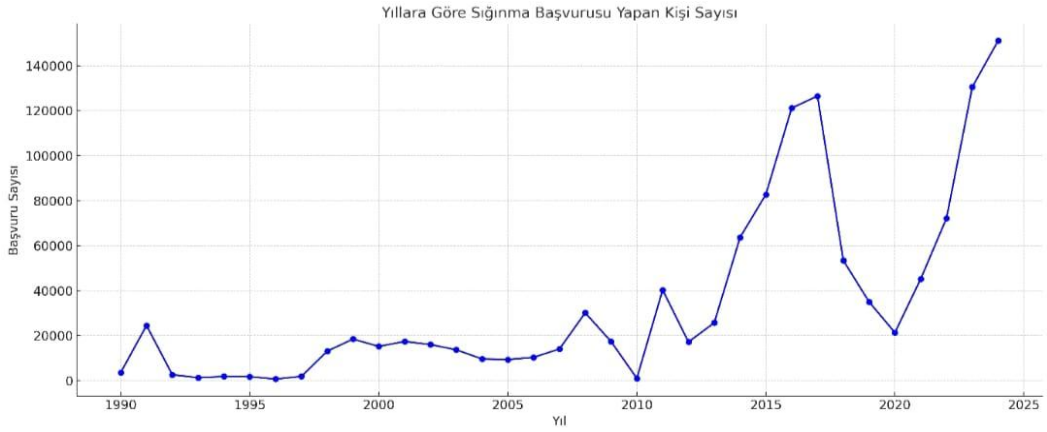
Turco-Napolitano Yasası, göçü süreklilik arz eden siyasal ve toplumsal bir olgu olarak nitelendirmiş ve bu bağlamda geçici tedbirlerden ötesinde kapsamlı ve kurumsal reformlar gerçekleştirmeyi hedeflemiştir (Zincone, 2011, s. 266). Düzensiz göç açısından değerlendirildiğinde, bu yasanın konuya daha çok güvenlik odaklı baktığı ve bazı kısıtlayıcı düzenlemeleri içerdiği söylenebilir. İtalya'nın Schengen Bölgesi'nde yer alması, Schengen Bilgi Sistemi'nin etkin bir şekilde uygulanmasını zorunlu kılmaktadır ve bu nedenle yasa, düzensiz sınır geçişlerini engellemeyi ve sınır kontrollerinin daha etkin bir şekilde yürütülmesini öngören bir yapı kurmaktadır (Zincone, 2011, s. 267). Bu bağlamda yasa, belgesiz göçmenlerin kimlik tespitlerinin yapılabilmesi ve sınır dışı edilme ihtimallerinin değerlendirilmesi amacıyla en fazla 30 gün süreyle "geçici gözaltı merkezlerinde" tutulmalarına olanak tanımakta, ayrıca kamu düzeninin korunması gerekçesiyle zorunlu sınır dışı uygulamalarını da düzenlemektedir (Zincone, 2011, s. 267).

Turco-Napolitano Yasası, 2002 yılında 189/2002 sayılı yasa Bossi-Fini Kanunu'nun kabul edilmesiyle yürürlükten kalkmıştır. Bossi-Fini Kanunu, önceki yasal düzenlemelerle karşılaştırıldığında kamu düzeni ve ulusal güvenlik kavramlarını ön planda tutmasıyla daha

devlet merkezli ve güvenlik odaklı bir göç yönetimi anlayışı benimsemiştir (Turgay, 2022, s. 266). Bu çerçevede yasa iki konuyu öncelikli hâle getirmiştir: sınır dışı uygulamalarının artırılması ve yasa dışı yollarla girişlerin kısıtlanması; ülkede yasal olarak ikamet etmekte olan göçmenlerin kalıcılığının azaltılması (Bonifazi, Heins, Strozza & Vitiello, 2009, s. 51). Bu amaçla "sıfır tolerans" ilkesi benimsenerek yasal giriş kanallarında denetimler daha da artırılmış, sınır dışı işlemleri sıkılaştırılmış ve oturma izinlerine ilişkin koşullar daha katı bir biçime sokulmuştur (Bonifazi vd., 2009, s. 51; Turgay, 2024, s. 391).

Yukarıda ele alınan süreçler ve düzenlemeler, İtalya'nın göç politikasının tarihsel gelişimine, hangi toplumsal ve siyasal koşullar altında gerçekleştirildiklerine ışık tutmamıza olanak tanımaktadır. Ancak İtalya-Arnavutluk arasındaki göç antlaşmasını daha bütüncül bir biçimde analiz edebilmek için bu tarihsel-hukuki çerçevenin yanı sıra düzensiz göçe ilişkin güncel verilere de ihtiyaç duyulmaktadır. Bu veriler, düzensiz göçmen sayısındaki artışın İtalya'nın sığınma hakkını dışsallaştıran bir uygulamaya yönelmesinde etkisinin hangi boyutta olduğunu göstermektedir.

Aşağıdaki ilk grafikte, 1990-2024 yılları arasında İtalya'ya yapılan sığınma başvurularının yıllara göre dağılımı yer almaktadır. 1991 yılında kaydedilen başvuru sayısındaki belirgin artış, yukarıda da değinildiği üzere Arnavutluk'ta yaşanan siyasal ve ekonomik krizin doğrudan bir sonucudur. İzleyen yıllarda başvuru sayılarında dalgalanmalar yaşanmış olsa da genel eğilim istikrarlı bir artış yönünde olmuştur. Özellikle 2015 sonrası dönem Avrupa'da "göç krizi" olarak tanımlanan sürecin etkisiyle dikkat çekmektedir. Bu dönemde İtalya, Akdeniz üzerinden gerçekleşen göç akınlarının ana geçiş ülkelerinden biri hâline gelmiştir. Grafik verileri de bu süreçte sığınma başvurularında kayda değer bir artış olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim 2023 ve 2024 yılları incelenen dönem içinde en yüksek sığınma başvurusu sayılarının kaydedildiği yıllar olarak öne çıkmaktadır. Sığınma başvurusunda bulunan bireylerin büyük çoğunluğunun İtalya'ya yasal olmayan yollarla, özellikle deniz üzerinden giriş yaptığı görülmektedir. Bu bağlamda düzensiz deniz geçişlerine ilişkin istatistiksel veriler aşağıdaki ikinci grafikte sunulmaktadır.

Şekil 1: İtalya'ya Yıllara Göre Sığınma Başvurusu Yapan Kişi Sayısı

Grafiğin oluşturulmasında Avrupa Birliği'nin resmi istatistik kurumu EUROSTAT'tan yararlanılmıştır.[1]

[1]Eurostat, Asylum applicants by type, citizenship, age and sex - annual aggregated data, (https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_asyappctza/default/table?lang=en&category=migr.migr_asy.migr_asyapp Erişim Tarihi: 04.08.2025), Eurostat, Asylum applicants by citizenship - annual data (until 2007), (https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/MIGR_ASYCTZ__custom_462102/default/table?lang=en Erişim tarihi: 04.08.2025)

Şekil 2: İtalya'ya Yıllara Göre Yoluyla Düzensiz Varışlar (2015-2024)

Grafiğin oluşturulmasında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Operational Data Portal'dan yararlanılmıştır.[2]

Yukarıda sunulan grafikler, deniz yoluyla gerçekleşen düzensiz varışların ve sığınma başvurusunda bulunan kişi sayısının 2016 ve 2023 yıllarında en yüksek seviyelere ulaştığını ortaya koymaktadır. Bu veriler doğrultusunda, İtalya'nın Arnavutluk ile imzaladığı göç antlaşmasının arka planında hem sığınma başvurularındaki hem de düzensiz geçişlerdeki artışların etkili olduğu söylenebilir. Grafikler birlikte değerlendirildiğinde, genel eğilim olarak deniz yoluyla düzensiz geçişlerin arttığı dönemlerde sığınma başvurularında da artış yaşandığı yönündedir. Bununla birlikte, siyasi gelişmeler, Avrupa Birliği'nin göç politikasında üye devletler ve üçüncü ülkelerle yaptığı yük paylaşımı antlaşmaları ile Covid-19 pandemisi gibi küresel olaylar, söz konusu doğrusal eğilimi zaman zaman kesintiye uğratmıştır. Özellikle 2011 sonrası dönemde gözlemlenen artış eğilimi, Arap Baharı sonrası Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da yaşanan siyasi istikrarsızlıkların Akdeniz rotası üzerindeki etkileriyle yakından ilişkilidir. 2020 ve 2021 yıllarında sığınma başvurularında ve düzensiz deniz geçişlerinde yaşanan belirgin düşüş, Covid-19 pandemisi sürecinde uluslararası hareketliliğin kısıtlanması, sınır kontrollerinin sıkılaştırılmasıyla ilişkilidir. Bununla birlikte, 2023 ve 2024 yıllarında hem sığınma başvurularında hem de düzensiz geçişlerdeki artış Giorgia Meloni liderliğindeki hükümetin güvenlikçi ve caydırıcı bir çerçeveye yerleştirdiği göç politikasının beklenen caydırıcı etkinin aksine sonuçlar doğurduğunu göstermektedir.

Libya İş birliği ve Geri İtme Pratikleri

İtalya'nın göç yönetimini üçüncü ülkelere kaydırarak dışsallaştırma eğilimi, İtalya-Arnavutluk arasında imzalanan göç antlaşmasıyla başlamamıştır. Bu doğrultuda, düzensiz göçü ülke sınırları dışında kontrol etmeye yönelik politikasının temellerini 2008 yılında Libya ile imzaladığı "Dostluk, Ortaklık ve İş Birliği Antlaşması" ile atmıştır. Bu antlaşmanın imzalanmasındaki temel itici güç, İtalya'nın Libya ve Tunus kıyılarına yakınlığı nedeniyle Lampedusa adasının çok sayıda düzensiz göçmen için başlıca varış noktası hâline gelmesidir. 30 Ağustos 2008'de imzalanan İtalya-Libya Dostluk Antlaşması 2009 yılında yürürlüğe girmiştir. Antlaşma çerçevesinde İtalya Libya'ya yirmi yıllık süre boyunca altyapı projeleri için mali destek sağlamayı taahhüt etmiş; karşılığında Libya ise İtalya tarafından yakalanan göçmenlerin geri kabulünü, Libya kara suları içinde ortak göç kontrol devriyelerinin icrasını ve düzensiz göçün Libya'ya giriş ve Avrupa'ya yönelimin farklı aşamalarında engellenmesi için kendi yetkili makamlarının görev almasını kabul etmiştir (Gammeltoft-Hansen, 2011b, s.1).

[2]UNHCR Operational Data Portal, "Europe Sea Arrivals- Italy", (https://data.unhcr.org/en/situations/europe-sea-arrivals/location/24521 Erişim tarihi: 06.08.2025.)

Gammeltoft-Hansen'e göre bu antlaşma Avrupa Birliği'nde göç kontrolünün örgütleniş biçiminde yaşanan dönüşümün bir göstergesidir (Gammeltoft-Hansen, 2011b, s.1). Bu dönüşüm ile göç kontrolü artık yalnızca AB'nin fiziksel sınırlarında gerçekleşmemekte ve bölge dışsallaştırılması *(extraterritorialization)*, dış kaynaklara devredilme *(outsourcing)* gibi uygulamalarla düzensiz göç azaltılmaya çalışılmaktadır (Gammeltoft-Hansen, 2011b, s. 2). AB'deki bu dönüşüm Lavenex'in kavramsallaştırmasıyla göç kontrolünü "*shifting up*"tan "*shifting out*"a dönüştürmektedir (Lavenex, 2006). Bir başka ifadeyle bu süreç, göç kontrolünün ulusal düzeyden AB düzeyine, AB düzeyinden de AB sınırlarının ötesine kaydırılması anlamına gelmektedir (Lavenex, 2006, s. 332-334). İtalya-Libya arasındaki bu Dostluk Antlaşması, içeriği itibarıyla FitzGerald'ın "*remote control*" kavramsallaştırmasına yakınlaşmaktadır. *Remote control*, bireylerin hareketlerini henüz varış ülkesine ulaşmadan, başka bir ifadeyle hareket hâlindeyken denetlemeyi amaçlayan uygulamalardır (FitzGerald, 2020, s.9). Bu uygulamalar göçmenleri filtrelemek amacıyla kullanılmaktadır; kısacası sınırı kimin geçeceğine, kimin sınırın dışında kalacağına, sınıra ulaşılmadan karar verilmesine olanak tanımaktadır (FitzGerald, 2020, s.9). Dostluk Antlaşması'nın ardından İtalya, iki ülke yetkilileri tarafından ortaklaşa işletilecek üç devriye botunu Libya'ya devretti (Human Rights Watch, 2009). Bu iş birliğini izleyen dönemlerde Akdeniz rotası üzerinden İtalya'ya yönelik düzensiz deniz geçişlerinde ve buna bağlı olarak sığınma başvurularında belirgin bir azalma yaşanmış; özellikle Lampedusa Adası'na ulaşan tekne sayısı keskin biçimde düşmüştür (Gammeltoft-Hansen, 2011b, s.1). Bu gelişme geri itme pratiklerinin İtalya topraklarına fiilî erişimi sınırlandırdığını ve buna bağlı olarak da sığınma başvurularını etkisiz hale getirdiğini göstermektedir. Sığınma hakkı açısından ele alındığında geri itme pratiklerinin, bu hakka erişimi engellediği ve varış ülkesinin toprağına erişmenin sığınma hakkına erişmekle eşitlendiği ileri sürülmektedir (Gammeltoft-Hansen, 2011a, s.16; Gammeltoft-Hansen, 2011b, s. 1-2; Moreno-Lax, 2017).

İtalya'nın Libya ile imzaladığı bu antlaşmanın ardından gerçekleşen geri itme pratikleri Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin "Hirsi Jamaa ve Diğerleri/ İtalya (2012)" kararında açık bir şekilde hukuka aykırı bulunmuştur. AİHM öncelikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 1. maddesi uyarınca ihlal iddialarının İtalya'nın yargı yetkisi altına olduğuna karar vermiş; ayrıca İtalya'nın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesinde güvence altına alınan işkence ve insanlık dışı muamele yasağı ile 4 No'lu Protokol'ün 4. maddesinde düzenlenen toplu sınır dışı etme yasağını ihlal ettiğine hükmetmiştir (Hirsi Jamaa and Others v. Italy, 2012). Bununla birlikte, AİHM davaya konu olan kişilerin İtalya topraklarına hiç girmemiş olmalarına rağmen, İtalyan yetkililerinin fiilî kontrolünde bulunmalarından dolayı İtalya'nın yargı yetkisinin doğduğunu tespit etmiştir (Hirsi Jamaa and Others v. Italy, 2012). Bu bağlamda, mahkeme bu kararıyla "non-refoulement" ilkesinin yalnızca devletlerin ülkesel sınırlarıyla sınırlı olmadığını, yargı yetkisinin sadece ülkesel sınırlarla tanımlanmayacağını açıkça ortaya koymuştur (Moreno-Lax, 2017, s. 280-281; FitzGerald, 2020, s. 13).

İtalya ve Libya arasında göç kontrolüne ilişkin bir başka mutabakat 2 Şubat 2017'de imzalanmıştır. Düzensiz göç, insan ticareti ve göçmen kaçakçılığı konu başlıklarını içeren mutabakat ile İtalya'nın Libya'ya düzensiz göç hareketlerinin kontrolü konusunda artan düzeyde destek sağlaması öngörülmektedir ve Libya Sahil Güvenliği'ne teknik destek sunulması ile Libya'nın güney sınırları için bir uydu tespit sisteminin kurulması taahhüt edilmektedir (The State of Libya & the Italian Republic, 2017). Ayrıca, İtalya ve Avrupa Birliği Libya'daki "kabul merkezlerine" mali destek sunma ve bu merkezlerdeki görevlilerin eğitilmesi konularında mutabakata varılmıştır (The State of Libya & the Italian Republic, 2017). Libya'nın 1951 Mülteci Sözleşmesi'ni henüz imzalamamış olması, ulusal bir sığınma sistemi kurmamış olması ve sığınmacılar ile göçmenlere ilişkin insan hakları sicilinin son derece sorunlu olması, her iki antlaşmanın içerdiği temel çelişkilerden birini oluşturmaktadır.

AB Hukuku Bağlamında İtalya'nın Yükümlülükleri

İtalya'nın sığınma ve göç konularına ilişkin politikaları yalnızca ulusal hukuku çerçevesinde şekillenmemektedir. İtalya'nın Avrupa Birliği üye devletlerinden biri olması, AB hukuku ile uyumlu hareket etmesini zorunlu kılmaktadır. AB hukukunda göç, sığınma ve sınır kontrolleri "özgürlük, güvenlik ve adalet" alanı çerçevesinde ele alınmış ve göç başlığı Lizbon Antlaşması'yla birlikte ulus üstü yapıya entegre edilmiştir (Göçmen, 2015, s.101). Bu bağlamda Avrupa Birliği Antlaşması (TEU) ile Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşma (TFEU) göç, sığınma ve sınır yönetimini Birliğin yetki alanına dâhil etmektedir; özellikle TFEU'nun 77-79. maddeleri Ortak Avrupa Sığınma Sistemi'nin (CEAS) hukuki temelini oluşturmaktadır. Ayrıca Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın 18. ve 19. maddeleri sığınma hakkı ile non-refoulement ilkesini güvence altına almaktadır. Avrupa Birliği'nin ikincil hukuku açısından Dublin III Tüzüğü, Sığınma Prosedürleri Direktifi, Kabul Koşulları Direktifi, Vasıflandırma Direktifi ve Geri Dönüş Direktifi gibi düzenlemeler sığınma başvurularının usulünü, sorumluluk paylaşımını ve geri gönderme rejimini düzenlemektedir. Bu düzenlemelerin ortak noktası, sığınma başvurusunda bulunan kişilerin fiilî olarak bir üye devletin yetki ve denetim alanına girmesi durumunda, başvurularının bireysel değerlendirmeye tabi tutulmasını ve non-refoulement ilkesinin uygulanmasını zorunlu kılmasıdır.

İtalya'nın Libya ile yapmış olduğu antlaşmalar ve özel olarak Hirsi Jamaa davası birlikte ele alındığında, İtalya'nın gerek Cenevre Sözleşmesi gerekse AB hukukunun birincil ve ikincil kaynaklarını fiilen aşındırdığı sonucuna varılmaktadır. Bu bağlamda, İtalya-Arnavutluk arasında imzalanan göç antlaşması bu sürecin mantıksal bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Libya ile yapılan antlaşmaların doğurduğu ağır hukuki tartışmalar ve yargısal denetim riski, İtalya'yı yargısal ve denetimsel sorumluluktan kaçınmaksızın sığınma süreçlerini AB toprakları dışında taşımaya yöneltmiştir. Artan düzensiz göç akışları da bu yeni politika arayışını hızlandıran bir diğer belirleyici unsur olmuştur. İtalya'nın bu göç antlaşmasında Arnavutluk'u tercih etmesinin temel nedenleri, 3.1 başlıklı bölümde tartışıldığı üzere iki ülke arasındaki siyasal, ekonomik, tarihsel ve coğrafi ilişkilere dayanmaktadır.

İtalya-Arnavutluk Göç Antlaşması'nın Hukuki Analizi

Antlaşmanın Temel Hükümleri

İtalya ile Arnavutluk arasındaki ilişkiler göç olgusu temelinde değerlendirildiğinde, bu ilişkinin kökenlerini Roma İmparatorluğu dönemine kadar götürmek mümkündür; ancak esas biçimlenmenin 16. yüzyılda gerçekleştiği kabul edilmektedir (Chaloff, 2008, s. 12). Günümüzdeki ilişkinin temeli ise 1990'lı yıllarda yaşanan kitlesel göç hareketleriyle atılmıştır. 1990'lı yıllarda iki ülke arasındaki ilişkileri etkileyen dört önemli olay öne çıkmaktadır: "Büyükelçilik Göçmenleri", "Ana Kitlesel Göç Dalgası", "Piramit Krizi" ve "Kosova Krizi" (Chaloff, 2008, s.12). Genel olarak bu süreçte, iki ülke arasındaki ilişkiler daha çok Arnavutluk'tan İtalya'ya yönelen kitlesel ve düzensiz göç hareketleri tarafından şekillendirilmiştir.

2000'li yılların başlarına doğru Arnavutluk'tan İtalya'ya yönelen göç hareketlerinde azalma yaşanmıştır. İki ülke arasında sınır güvenliği, insan kaçakçılığıyla mücadele ve geri kabul antlaşmaları gibi alanlardaki iş birlikleri bu azalmanın gerçekleşmesine olanak tanımıştır. Bu kapsamda İtalya Arnavutluk'a ekonomik ve askeri yardımlar sağlamış, ayrıca iki ülke arasında 18 Kasım 1997 tarihinde "Geri Kabul Antlaşması" ile "işgücü antlaşması" imzalanmıştır (Chaloff, 2008, s. 7). Bu dönemde Arnavutluk, göç politikaları açısından İtalya'nın öncelikli ülkeler listesinden çıkmıştır. Arnavutluk'un İtalya'nın göç politikasındaki öncelikli konumunu yitirmesi, İtalya açısından göç olgusunun önemini yitirdiği anlamına gelmemektedir. Daha önce de değinilmiş olduğu üzere, özellikle Schengen Antlaşması'nın

yürürlüğe girmesinden sonra İtalya, Avrupa'ya yönelik göç hareketleri açısından bir çekim merkezine dönüşmüştür. Bu süreçte İtalya, deniz yoluyla ve çoğunlukla düzensiz biçimde gerçekleşen göç hareketleri açısından Akdeniz'in en yoğun geçiş rotalarından biri hâline gelmiştir.

İtalya Cumhuriyeti Hükümeti ile Arnavutluk Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu arasında 6 Kasım 2023 tarihinde bir göç protokolü (Mutabakat Zaptı-MoU) imzalanmıştır. On dört maddeden oluşan bu Protokol'ün temel amacı, taraflar arasında üçüncü ülkelerden kaynaklanan göç hareketlerinin yönetimine yönelik uluslararası hukuk ve Avrupa hukuku ile uyumlu biçimde ikili iş birliğinin teşvik edilmesi olarak belirtilmektedir (The Government of the Italian Republic & the Council of Ministers of the Republic of Albania, 2023, art. 2).

Protokol'ün 3 ve 4. maddeleri uyarınca Arnavutluk, Ek I'de tanımlanan devlet mülkiyetindeki alanların Protokol süresince ücretsiz kullanım hakkını İtalya'ya tanımakta; İtalya ise bu alanlarda göçmenlerin kabulü ve sınır prosedürlerinin yürütülmesine yönelik tesisler kurabilmektedir (arts. 3-4). Bu kapsamda, toplam kapasitesi 3.000 kişiyi aşmamak üzere kabul ve sınır prosedürlerinin uygulanacağı bir veya birden fazla tesisin Arnavutluk topraklarında inşa edilmesi öngörülmektedir. Söz konusu tesislerin inşası, işletilmesi ve idaresi İtalyan yetkili makamlarının sorumluluğunda olup, tesislerde uygulanacak usuller İtalyan mevzuatı ile ilgili Avrupa Birliği hukukuna tabidir (arts. 4-5). Protokol'ün 6. maddesi, tesislerin güvenliğine ilişkin yetki paylaşımını düzenlemekte ve tarafların sorumluluklarını açık biçimde ayırmaktadır. Buna göre Arnavutluk makamlarının yetkisi, tesislerin dış çevresinde kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması ile Arnavutluk topraklarında gerçekleştirilen kara transferleriyle sınırlı tutulurken; tesislerin iç güvenliği, düzeni ve göçmenlerin tesisler içinde tutulmasına ilişkin tedbirler İtalyan yetkili makamları tarafından yerine getirilmektedir (art. 6). Bu çerçevede Arnavutluk'un rolü, bir "üçüncü ülke" sıfatıyla yalnızca kendi topraklarını kullanım amacıyla tahsis etmek ve tesislerin dış güvenliğini sağlamakla sınırlı tutulmuştur (De Leo ve Gerbaudo, 2024).

Protokol Arnavutluk topraklarında yürütülecek gözaltı ve sığınma işlemlerinin İtalyan mevzuatında öngörülen azami süreleri aşamayacağını belirtmekle beraber, bu kişilerin alanların dışına çıkışının önlenmesi suretiyle fiili hareket özgürlüğünün kısıtlanacağı öngörülmektedir. (The Government of the Italian Republic & the Council of Ministers of the Republic of Albania, 2023, arts .4-9). Bu durum gözaltının hukuki dayanağı sona erdiğinde dahi fiilî özgürlük kısıtlamasının devam etmesi riskini doğurabilir ve keyfi gözaltı yasağı açısından ciddi sorunlar yaratabilir. Protokol'ün 12. maddesi İtalyan makamlarının kendi eylem veya ihmallerinden kaynaklanan her türlü hukuki sorumluluğu üstleneceğini düzenlemektedir. Bu çerçevede Protokol, göç ve sığınma yönetimini AB hukukunun güvencelerinden fiilen koparmayı amaçlayan fakat yetki alanı ve etkin kontrol bakımından İtalya'nın hukuki sorumluluğunu ortadan kaldırmayan bir düzenleme olarak değerlendirilmelidir. Nitekim Carrera, Campesi ve Colombi'ye göre AB üye devletlerinin Birlik hukuku kapsamına giren sorumlulukları coğrafi bölgelerinde sona ermemektedir, bu açıdan "taşınabilir adalet paradigması" uygulanır ve hukuki sorumluluk da bu yetki alanın takip etmektedir (Carrera, Campesi & Colombi, 2023, s.1-2).

Yetki, Yargı ve Denetim Sorunu

İki ülke arasında imzalanan göç antlaşmasının üzerinden yaklaşık bir yıl geçmesinin ardından, söz konusu iki göçmen kabul ve barındırma merkezi 11 Ekim 2024'te açılmıştır (Tondo, 2024a). 16 düzensiz göçmenin İtalyan donanması tarafından denizde yakalanıp Arnavutluk'a sevk edilmeleriyle birlikte iki merkez faaliyetlerine başlamıştır. Ancak 18 Ekim 2024 tarihinde Roma Sivil Mahkemesi Bangladeş ve Mısır uyruklu 12 sığınmacının Arnavutluk'taki merkezlerde gözaltına alınmasını reddetmiş ve bu kişilerin İtalya'ya geri

gönderilmelerine hükmetmiştir (De Leo, 2024). Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın yakın tarihli içtihadına atıfla, söz konusu kişiler için hızlandırılmış sınır prosedürünün uygulanamayacağı sonucuna varılmıştır (Tondo, Henley ve Kassam, 2024).

Her iki merkez de 11 Ekim'de açılmış olup, bu merkezlere 11 Kasım'a kadar toplam 24 sığınmacı sevk edilmiştir (Tondo, 2024b). Ancak 11 Kasım 2024 tarihinde Roma Sivil Mahkemesi Arnavutluk'ta tutulan sığınmacılar açısından hızlandırılmış sınır prosedürünün uygulanamayacağını hükmederek, bu kişilerin İtalya'ya geri gönderilmesine karar vermiştir (Tondo, 2024b). Mahkeme bu kararında Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın içtihatlarına atıfla, "bir menşe ülkenin yalnızca belirli bölgelerinin 'güvenli' kabul edilmesinin AB hukuku açısından yeterli olmadığı", aksine bir ülkenin tamamının güvenli olarak nitelendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Tondo, 2024b). Bu bağlamda, Bangladeş ve Mısır gibi ülkelerin güvenli menşe ülke olarak nitelendirilmesinin hukuken tartışmalı olduğu sonucuna varılmaktadır. İtalya Hükümeti'nin 7 Mayıs 2024'te yayınladığı ve "güvenli menşe ülke (*safe country of origin)*" listesindeki ülke sayısını Bangladeş ve Mısır'ı da eklemek suretiyle 22'ye çıkardığı kararname de bu açıdan tartışmalıdır (Asylum Information Database- ASGI, 2025). Ayrıca Bangladeş ve Mısır'ın kararname ile bu listeye eklenmesi dikkat çekicidir, çünkü her iki ülke de deniz yoluyla İtalya'ya ulaşan düzensiz göçmenlerin önemli bir kısmının menşe ülkeleri konumundadır.

Ocak 2025'te İtalyan Hükümeti, ulusal mahkemeler ve AB hukukuna dayanan yargısal itirazlara rağmen, Arnavutluk'la imzaladığı göç antlaşmasını uygulamaya devam etmiş ve denizde kurtarılan 49 sığınmacıyı Arnavutluk'a sevk etmiştir (Giuffrida, 2025). ANSA haber ajansına göre sevk edilen kişilerin Bangladeş, Mısır, Gambiya ve Fildişi Sahili uyruklu olduğu belirtilmiş; ancak İtalyan İçişleri Bakanlığı bu kişilerin vatandaşlıklarına ilişkin resmi ve ayrıntılı bir açıklama yapmamıştır (Giuffrida, 2025). Bu sevk işlemi Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın "güvenli menşe ülke (*safe country of origin*)" kavramının otomatik olarak uygulanamayacağı ve sığınma başvurularının bireysel olarak değerlendirilmesi gerektiği yönündeki içtihadıyla çelişmektedir (Veshi et al., 2025).

İtalya ile Arnavutluk arasında imzalanan bu göç antlaşması, AB açısından göçün dışsallaştırılmasına ilişkin uygulamalar arasında istisnai bir örnek teşkil etmektedir. Bunun temel nedeni, antlaşmanın İtalya'ya sığınma başvurularını kendi toprakları dışında değerlendirme ve sonuçlandırma imkânı tanıması ve bunun fiilen uygulanmış olmasıdır. Oysa AB hukuku kapsamında Sığınma Prosedürleri Direktifi sığınma başvurularının yalnızca üye devletlerin topraklarında, sınırlarında, geçiş bölgelerinde veya karasularında yapılması hâlinde işleme alınabileceğini öngörmektedir (European Parliament & Council of the European Union, Directive 2013/32/EU, 2013, art. 3). Bu yönüyle Antlaşma, Sığınma Prosedürleri Direktifi'nin mekânsal uygulama alanıyla açık bir çelişki içindedir. Öte yandan bu Antlaşma, Avrupa Birliği Konseyi'nin Haziran 2018 tarihli toplantısının sonuç bildirgesinde dile getirilen ve "Denizde Kurtarılan Kişilerin Öngörülebilir Tahliyesi ve Sonrasında İşlenmesine Yönelik Bölgesel İş Birliği Düzenlemesi Önerisi" kapsamında ortaya atılan "Bölgesel İniş Platformları (*Regional Disembarkation Platforms*)" konseptiyle benzerlik göstermektedir (European Commission, 2018). Ancak söz konusu öneri üçüncü ülkelerin katılım konusundaki isteksizliği, üye devletler arasında uzlaşı sağlanamaması ve insan hakları hukuku açısından doğurduğu sakıncalar nedeniyle hiçbir zaman uygulamaya geçirilmemiştir (Rankin & Tondo, 2024).

İtalya–Arnavutluk Antlaşması, Avrupa Birliği'nin Ortak Avrupa Sığınma Sistemi (CEAS) kapsamında yer alan Dublin Tüzüğü, Sığınma Prosedürleri Direktifi ve Kabul Koşulları Direktifi ile uyum bakımından bazı önemli hukuki sorunlar barındırmaktadır (De Leo & Celoria, 2024). Protokol kapsamında sığınma başvurularının AB üyesi olmayan Arnavutluk'ta işleme alınması, başvuru sahiplerinin EURODAC sistemine kaydının fiilen yapılmaması ve bu kişilerin AB içerisinde düzensiz dolaşım riski oluşturması, sorumluluk

paylaşımını düzenleyen Dublin sisteminin işleyişini zayıflatma potansiyeli taşımaktadır (De Leo & Celoria, 2024). Ayrıca sığınma prosedürlerinin AB toprakları dışında ve uzaktan yürütülmesi; hukuki yardıma sınırlı erişim ve yetersiz kabul koşulları gibi unsurlar, başvuru sahiplerinin temel haklara erişimini ciddi biçimde kısıtlayabilir. Antlaşmanın bu çerçevede uygulanması AB Temel Haklar Şartı'nda güvence altına alınan sığınma hakkı, özgürlük ve güvenlik hakkı ile etkili başvuru hakkı açısından da önemli riskler taşımaktadır (Carrera, Campesi & Colombi, 2023). Tüm bu yönleriyle protokol AB hukukunun normatif bütünlüğü ve etkili uygulanabilirliği bakımından ciddi tartışmalara yol açabilecek niteliktedir (De Leo & Celoria, 2024).

Bu hukuki uyumsuzluklara karşın, Avrupa Birliği kurumlarının İtalya-Arnavutluk göç antlaşmasının ortaya koyduğu modele yönelik açık ve kurumsal bir itiraz ortaya koyduklarını söylemek güçtür. Aksine on üye devlet Avrupa Komisyonu'na benzer protokollerin yaygınlaştırılması yönünde çağrıda bulunmuş ve bu modelin uygulanabilirliğine ilişkin ilgilerini ortaya koymuşlardır (Jones, 2024). Avrupa Birliği Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen, söz konusu antlaşmanın uluslararası hukuk ve AB müktesebatıyla uyumlu olduğunu ifade etmiş; bu girişimi, geleneksel politika kalıplarının ötesine geçen yenilikçi bir yaklaşımın ürünü olarak "alışılmış politika çerçevesinin dışında düşünme" (*out of the box thinking*) çerçevesinde değerlendirmiştir (Nova.news, 2023). Öte yandan Avrupa Birliği İçişleri ve Göç Komiseri Magnus Brunner İtalya ile Arnavutluk arasında imzalanan "hızlandırılmış sığınma başvurularının işlenmesine ilişkin protokolün" AB hukuk sistemi açısından hukuki bir engel teşkil etmediğini belirtmiştir (ANSA English, 2025).

Antlaşmanın uygulama alanının AB hukukunun doğrudan geçerli olmadığı Arnavutluk toprakları olması, antlaşmaya olumlu yaklaşan aktörlerin ortak argümanıdır. Bu bakış açısına göre, antlaşmanın AB toprakları dışında uygulanması Birlik hukukundan doğan sorumlulukların esnetilmesine imkân tanıyabilir ve AB içinde doğabilecek bazı itirazları sınırlandırabilir. Bu bağlamda İtalya-Arnavutluk antlaşması, göçe ilişkin bazı sorumlulukların mekânsal olarak ötelenmesine dayanan bir model olarak nitelendirilebilir.

İtalya-Arnavutluk göç antlaşması insan hakları normları bakımından çeşitli hukuki açmazlar barındırmaktadır. Özellikle denizlerde kurtarılarak sığınma talebinde bulunan kişilerin başvuru süreleri tamamlanana ve sonuçlanana kadar Arnavutluk'taki merkezlerde tutulmaları "otomatik alıkoyma (*detention*)" olarak değerlendirilebilir (Carrera, Campesi & Colombi, 2023, s.8-17). Sığınma başvurusunda bulunanların Arnavutluk'taki merkezlerde kalma zorunluluğu, eğer sınırlı alan ve yetersiz şartlarda uzun süre tutulma biçiminde gerçekleşirse keyfi gözaltı olarak nitelendirilebilir (Carrera, Campesi & Colombi, 2023, s.14-16). Bu durum da Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5. maddesi ile Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 9. maddesi kapsamında koruma altına alınan kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı bakımından sorunludur.

Antlaşma ayrıca "geri göndermeme (non-refoulement)" ilkesinin uygulanmasına yönelik bazı belirsizlikler taşımaktadır. Bu belirsizliklerin özünde, çalışmada daha önce de yer verilmiş olan İtalya'nın "güvenli menşe ülke" kavramını esnek bir şekilde yorumlaması yatmaktadır. Bu durum, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 33. maddesinde güvence altına alınan geri gönderme yasağı (non-refoulement) ilkesinin fiilen aşınmasına yol açabilmektedir. Tüm bu çelişkili unsurlar, bir kişinin sığınma hakkına erişmesine halel getirme potansiyeline sahiptir.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri Volker Turk, bu antlaşmanın sığınma ve geri dönüş prosedürlerinin hayata geçirilmesinde bazı insan hakları sorunlarını gündeme getirdiğini ifade etmiştir. Turk'e göre özellikle keyfi gözaltı, tarama ve statü tanıma prosedürleri ve yaşam koşullarına ilişkin belirsizlikler bu insan hakları sorunlarının başında gelmektedir (Reuters, 2024). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği de ilgili antlaşmaya taraf

olmadığını ancak süreç hakkında İtalya ve Arnavutluk'tan bilgi talep ederek sürecin takipçisi olduğunu dile getirmiş, uluslararası mülteci hukukuna saygı gösterilmesi konusunun altını çizmiştir (UNHCR, 2023).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Hirsi Jamaa ve Diğerleri kararında da belirtildiği şekliyle devlet sorumluluğunun doğması bakımından belirleyici unsur kişilerin fiziksel olarak devlet topraklarında bulunup bulunmadığı değil, devletin söz konusu kişiler üzerinde fiili yetki ve kontrol tesis edip etmediğidir. Bu karar ışığında değerlendirildiğinde, İtalya-Arnavutluk göç antlaşmasının uygulanması sığınma süreçlerini mekânsal olarak dışsallaştırmış olsa da İtalya'nın yetki ve yargı sorumluluğunu devretmediğini ortaya koymaktadır.

Avustralya-Nauru, Danimarka-Ruanda ve Birleşik Krallık-Ruanda ile Kısa Bir Karşılaştırma

İtalya-Arnavutluk arasında imzalanan göç antlaşması sığınma başvurularının varış/hedef ülkenin egemenlik alanı dışında işlenmesi ve sığınma yükümlülüklerinin mekânsal olarak dışsallaştırılması açısından bir offshore processing modeli olarak nitelendirilebilir. Bu nedenle, söz konusu göç antlaşması diğer offshore processing uygulamalarıyla karşılaştırma yapmak için elverişli bir alan yaratmaktadır.

Offshore processing ilk olarak Avustralya'da "*Pacific Solution*" başlığı altında uygulanmıştır ve bu konuda Avustralya lider kabul edilmektedir (Leclerc & Mentzelopoulou, 2025, s. 10; Mountz, 2020, s. 35). Offshore processing politikası ilk olarak 2001 yılında Avustralya'nın düzensiz konumda olan vatandaş olmayanları Nauru'ya ve Papua Yeni Gine'deki Manus adasına göndermeye başlamasıyla hayata geçirilmiştir (Leclerc & Mentzelopoulou, 2025, s. 10; Gammeltoft-Hansen, 2011a, s.75-77). 2008 yılında durdurulan offshore processing politikası 2012 yılından itibaren yeniden başlamıştır. Avustralya hükümeti geçerli bir vize olmaksızın deniz yoluyla ülkeye ulaşan kişilerin mülteci olarak kabul edilmeyeceğini ilan etmiş ve bu kişilerle birlikte teknelerle düzensiz biçimde giriş yapmaya çalışan kişilerin de denizde yakalanmaları halinde Nauru veya Manus adalarına sevk edileceğini belirtmiştir (Leclerc & Mentzelopoulou, 2025, s.10). Avustralya'nın offshore processing modelinde, İtalya-Arnavutluk göç antlaşmasında olduğu gibi sığınma başvurusunun işlendiği yer üçüncü bir ülkedir. Bununla birlikte Avustralya modelinde başvurular biçimsel olarak üçüncü ülke makamları tarafından değerlendirilmekteyse de süreç üzerinde Avustralya'nın belirleyici fiili kontrolü devam etmekte ve bu durum hukuki sorumluluğun tamamen devredildiği anlamına gelmemektedir. FitzGerald'a göre Avustralya modeli sıra dışı olmaya devam etmektedir çünkü işleme ve gözaltı süreleri uzun, bununla birlikte sığınmacılar hiç geçmedikleri başka egemen bir devlette bulunmaktalar ve Avustralya'ya yerleşmelerine izin verilmemektedir (FitzGerald, 2020, s. 10). Tüm bunlarla birlikte Avustralya, pratikte başka egemen bir devlette yürütülen süreç üzerinde hâlâ güçlü ve doğrudan bir kontrole sahiptir (FitzGerald, 2020, s. 10).

Danimarka ve Birleşik Krallık'ın Ruanda ile göç konusunda yaptıkları iş birliği sığınma işlemlerinin dışsallaştırılması açısından Avustralya'nın offshore processing modelini yansıtmaktadır (Als, Carrera, Tan, & Vedsted-Hansen, 2022, s.12). Avustralya örneğinden farklı olarak Danimarka ve Birleşik Krallık'ın Ruanda ile geliştirmiş olduğu modeller fiilen uygulanmamıştır. Danimarka Ruanda ile iş birliği antlaşması imzalamadan önce Haziran 2021'de Yabancılar Yasası'nda değişiklik yapan L226 sayılı yasayı kabul ederek, sığınmacıların başvurularının işlenmesi ve koruma altına alınmaları amacıyla Avrupa Birliği dışındaki üçüncü bir ülkeye transfer edilmelerine imkân tanımıştır (Rausis, 2025, s.1336). L226 yasası sığınma başvurularının Avrupa dışında işlenmesi için hukuki bir mekanizma kurması bakımından AB içinde istisnai bir düzenleme olarak değerlendirilmektedir (Rausis, 2025, s.1333). Bu yasal çerçeve açısından ele alındığında, Danimarka ile Ruanda arasında Nisan

2021'de imzalanan mutabakat zaptı önem taşımaktadır. Eylül 2022'de yayımlanan ortak bildiride Danimarka'dan Ruanda'ya sığınmacı transferine imkân tanıyacak koşulların araştırıldığı açıkça ifade edilmiştir (Udlændinge-og Integrationsministeriet, 2022; ECRE, 2022). Ancak Danimarka Hükümeti Ocak 2023'te bu planı geçici olarak askıya aldığını duyurmuştur (Hivert, 2024; Sabiiti, 2023). Danimarka'nın Ruanda ile yapmış olduğu iş birliği L226 yasası ile birlikte düşünüldüğünde, Danimarka'nın sığınma süreçlerini üçüncü bir ülkeye aktarmaya yönelik bir offshore processing modeli inşa ettiği söylenebilir. İtalya-Arnavutluk göç antlaşması ile Danimarka-Ruanda antlaşması karşılaştırıldığında, Danimarka'nın bu planı fiilen uygulamadığı ancak eğer uygulamaya geçirmesi durumunda sunulan iki model bağlamında benzerlikler ve farklılıklar ortaya çıkacaktır. Danimarka Hükümeti bilgi notunda yer alan Ruanda'ya ilişkin iki model sunmaktadır; Model 1: Danimarka'nın üçüncü ülkelerdeki merkezleri işletmesi ve üzerinde fiili denetim uygulaması, Model 2: merkezin işletmesinin sorumluluğunun üçüncü ülkeye bırakılması (Tan & Vedsted-Hansen, 2021). İlk modelin uygulanması durumunda İtalya-Arnavutluk offshore processing modeliyle benzer bir yolun izlendiği, ikinci modelin uygulanması durumunda ise sığınma başvurularını değerlendiren makamın üçüncü ülke olması ve hukuki sorumluluğun üçüncü ülkeye devredilmesi nedeniyle İtalya-Arnavutluk offshore processing modelinden ayrılmaktadır.

Birleşik Krallık Hükümeti Nisan 2022'de Ruanda ile "Göç ve Ekonomik Kalkınma Ortaklığı (MEDP)" başlığı taşıyan bir mutabakat imzalamıştır. Bu antlaşmanın en önemli özelliklerinden biri Birleşik Krallık'ın üçüncü bir ülkeyle imzaladığı nadir geri gönderme antlaşmalarından biri olmasıdır (Leclerc & Mentzelopoulou, 2025, s.11). Bu antlaşma bağlamında Birleşik Krallık topraklarına düzensiz yollarla ulaşan sığınmacıların Ruanda'ya transfer edilmesi ve sığınma başvurularının Ruanda Hükümeti tarafından işlenmesi öngörülmüştür (The Migration Observatory at the University of Oxford, 2024). Bu düzenleme çerçevesinde Ruanda'ya gönderilen kişilerin Birleşik Krallık'a geri dönmesine izin verilmemekte, bu kişilerin Ruanda'ya mülteci olarak yerleşmesi öngörülmektedir (Leclerc & Mentzelopoulou, 2025, s.11). Birleşik Krallık'ın Ruanda'yla imzaladığı antlaşma İtalya-Arnavutluk antlaşmasıyla karşılaştırıldığında, sığınma başvurularını değerlendiren makamın üçüncü ülke olması ve hukuki sorumluluğun üçüncü ülkeye devredilmesi nedeniyle İtalya'nın offshore processing modelinden ayrıldığı söylenebilir. Bununla birlikte, Birleşik Krallık Ruanda planını fiilen sınırlı ölçüde uygulayabilmiştir, ancak plan 2024 seçimleri sonrası hükümet değişikliği nedeniyle rafa kaldırılmıştır.

Danimarka ve Birleşik Krallık'ın offshore processing modellerinde sığınmacılar ülke topraklarından üçüncü ülkeye transfer edilmektedir. Avustralya ve İtalya modellerinde ise denizlerde yakalanan sığınmacılar da belirlenen üçüncü ülkelere transfer edilmektedir. Bu açıdan Avustralya ve İtalya örnekleri egemenliğin mekânsal olarak parçalanması ve hukuki yetkinin sınır ötesinde yeniden tesis edilmesi açısından da dikkate değerdir.

Egemenlik, Sınır ve Hukukun Mekânsal Dönüşümü

Arendt'te Hak-Sözleşme Gerilimi

Hannah Arendt "Haklara sahip olma hakkı" kavramsallaştırmasıyla insan hakları ve göç ilişkisini açıklamada önemli bir referans kaynağıdır. Düşünürün altını çizdiği şekliyle "haklara sahip olma hakkı", bireyin siyasal bir topluluğun üyesi olarak tanınması ve bu topluluk içinde hak iddia edebilme kapasitesine sahip olmasıdır (Arendt, 1998, s.304). Mülteciler açısından "haklara sahip olma hakkı" hukuki olarak varlığı ispatlamanın ve insan haklarının korumasında yararlanmanın ön koşuludur. Arendt'e göre egemenlik, özellikle göç, vatandaşlığın kazanımı ya da kaybı ve ulusal aidiyet gibi konularda başka hiçbir alanda olmadığı kadar kesin ve belirleyici bir biçimde kendini göstermektedir (Arendt, 1998, s. 260).

İtalya-Arnavutluk antlaşması Arendt'in altını çizdiği şekliyle egemenliğin göç üzerindeki etkisini doğrular niteliktedir. Ancak burada, özellikle dikkat edilmesi gereken nokta bu göç antlaşmasının sınır ve sığınma politikaları çerçevesinde klasik egemenlik anlayışındaki dönüşümü ortaya koymasıdır. Bu antlaşma İtalya'nın göç alanındaki egemenlik yetkisini kendi ülke sınırları dışında icra etmesine imkân tanımaktadır. Kısacası İtalya'nın egemenliği ulus-devlet sınırlarının dışına taşınmıştır. Bu durumda egemenlik yetkisinin mekânsal kullanım biçimi klasik ülkesellik ilkesinden sapmaktadır. Bu mekânsal parçalanma sığınmanın dışsallaştırılarak içerilmesi anlamına gelmektedir. Daha önce de vurgulandığı gibi Arnavutluk'ta kurulacak sığınma merkezleri İtalyan yasalarına tâbi olacaktır. Bir yandan İtalya egemenlik yetkisini başka bir toprak parçasında kullanmakta, diğer yandan Arnavutluk kendi ülke topraklarında belirli tesislerin işletilmesine ilişkin yetki kullanımını İtalya'ya bırakmaktadır. Her iki durumda da güncel göç politikaları açısından egemenlik kavrayışında bir kırılma yaşanmaktadır.

Agamben: İstisna Hâli ve Kamp Mantığı

Giorgio Agamben'e göre mülteci ulus-devletin prensiplerini önemli ölçüde krize uğratan sınır-kavramdır ve aynı zamanda "gerçek hakların insanıdır" (Agamben, 2009, s.49-50; Agamben, 2020, s. 158). "Çıplak hayatı" ve kamp, Agamben'de istisna hâlinin kurumsallaşmış ve mekânsallaşmış biçimini temsil eder. İtalya-Arnavutluk antlaşmasının hükümlerine göre sığınmacılar İtalya topraklarında bulunmadan, sığınma hakkına erişim hususunda Arnavutluk'ta "hukuki olarak" işlem görmektedir. Sığınmacılar bu koşullar altında hukuki bir belirsizliğin içinde bulunmaktadır. Bu kişiler Arnavutluk ülkesinde bulunmalarına rağmen Arnavutluk hukukuna tam anlamıyla tâbi değildir; aynı zamanda İtalya'daki klasik ülkesel koruma rejimine de erişememektedir. Agamben'in kavramsallaştırması açısından bu durum, bireylerin hukukun askıya alındığı bir alanda tutulduğu ancak egemen kararın devam ettiği bir istisna mantığına benzemektedir. Agamben de zaten tam bu noktada mültecinin "belirsizlik mıntıkasında" ya da "hukuki eşik bölgesinde", yani "istisna hâli" içinde olduğunun altını çizmektedir (Agamben, 2020, s. 161-162). Bu bağlamda, mülteci modern egemenlik sisteminin dışladığı ama aynı zamanda yönettiği bir figür hâlini almaktadır. Offshore processing modeli egemenliğin mekânsal yapısı ile hukuki yetki konularında bir belirsizlik yaratarak sığınma hakkı açısından bir istisna hâli yaratmaktadır.

Balibar: Sınırın Yer Değiştirmesi

İtalya-Arnavutluk arasındaki göç antlaşması, egemenliğin en önemli öğelerinden biri olan sınır kavramı çerçevesinde ele alındığında dikkat çeken önemli bir nokta vardır. Sığınmacılar fiili olarak İtalya'nın sınırlarında olmamaları ve Arnavutluk sınırlarında bulunmalarına karşın İtalya'nın egemenliğine girmiş sayılmaktadır. Bu bağlamda sınır artık coğrafi bir çizgi olmanın ötesine geçerek hukuki ve yönetsel bir ağ hâline gelmiştir. Étienne Balibar'a göre her siyasal pratik toprağa yerleşik durumdadır, sınırlar ise bu toprağın egemenlik açısından sınırlarını belirlemektedir (Balibar, 2016, s. 82.) Balibar ayrıca, sınırın kesin ve net bir tanımının yapılamayacağı, bu nedenle sınırın anlamının zaman ve bağlam içinde şekillenebileceğini belirtmektedir (Balibar, 2002, s.73-86). Günümüzde sınır bir yönetim tekniği haline gelerek, içeriye kimin girip giremeyeceğini belirleyen bir filtreleme sistemi görevi görmektedir (Balibar, 2002, s.73-86). Bu bağlamda, Arnavutluk'taki kabul merkezleri İtalya'nın coğrafi sınırının de facto (fiilî) uzantısı niteliğindedir. İtalya bu antlaşmayla sınırlarını coğrafi olarak "dışsallaştırmakta", ancak işlevsel olarak "içerilmekte" görünmektedir.

Sonuç

Bu çalışma 2023 yılında İtalya-Arnavutluk Göç Antlaşması'nı, Avrupa Birliği'nin göç politikasında giderek belirginleşen externalization of asylum eğilimi bağlamında ele almış ve

antlaşmanın sunmuş olduğu modelin sığınma hakkı, egemenlik ve sınır kavramları üzerindeki etkilerini hukuki ve kuramsal bir çerçevede incelemiştir. Externalization of asylum kavramı sığınma başvurularının değerlendirilmesi ve göç hareketlerinin kontrolüne yönelik sorumlulukların varış ülkesinin topraklarının dışına devredilmesini ifade etmektedir. Ancak sığınmanın dışsallaştırılmasının tek bir biçimi yoktur, literatür bunu hem kavramsal düzeyde hem de vaka analizi düzeyinde doğrulamaktadır. Uzaktan kontrol etme, non-entrée, offshore processing externalization of asylum uygulamasının alt bileşenlerinden bazılarıdır. Bu açıdan çalışma, İtalya-Arnavutluk Göç Antlaşması'nı doktriner hukuk analizi ve siyasal teori literatürü çerçevesinde nitel bir vaka incelemesi olarak ele almakta ve sığınma süreçlerinin dışsallaştırılmasını yalnızca güvenlik politikaları bağlamında değil, egemenliğin mekânsal parçalanması ve hukuki yetkinin sınır ötesinde yeniden tesis edilmesi bağlamında teorik olarak yorumlayarak literatüre özgün bir kavramsal katkı sunmaktadır.

Çalışma İtalya-Arnavutluk Göç Antlaşması'nın offshore processing uygulamasının bir örneği olduğunu ortaya koymaktadır. Antlaşmayı Avrupa Birliği'nin offshore processing politikaları içerisinde farklı kılan, antlaşmanın fiilen uygulanmakta olmasıdır. Bu açıdan antlaşma Birleşik Krallık-Ruanda, Danimarka-Ruanda örnekleriyle benzer özelliklere sahiptir, ancak onlardan farklı olarak fiilen uygulanmaktadır. Sığınma hakkının dışsallaştırılması çerçevesinde devlet egemenliğinin ve hukuki yetkinin mekânsal sınırlarının dönüşmesi, egemenliğin mekânsal olarak parçalanmasına ve hukuki yetkinin sınır ötesine taşınmasına neden olmuştur. Bu açıdan, İtalya-Arnavutluk antlaşmasının öngördüğü offshore processing modeli Avustralya, Birleşik Krallık ve Danimarka örneklerinden İtalya'nın egemenliğini ve hukuki yetki sınırını Arnavutluk'a taşıması yönünden ayrılmaktadır. Antlaşmanın bu özelliği, çalışmanın literatüre sunduğu özgün katkıyı destekler niteliktedir.

Arendt egemenliğin kendini en çok gösterdiği alanlardan birinin de göç olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, İtalya-Arnavutluk antlaşması egemenliğin mekânsal olarak parçalanması ve genişlemesine olanak tanıyarak, egemenlik konusunda Arendt'in argümanını doğrulamaktadır. Egemenliğin offshore processing uygulamaları ile ulus-devlet sınırlarının ötesine taşınması, "haklara sahip olma hakkını" tekrar gündeme getirmektedir. Çünkü offshore processing sığınma hakkına erişim için bir dizi fiili engel yaratmaktadır. Bu durumda "haklara sahip olma hakkı" artık, "haklara erişme hakkına" dönüşmektedir. Offshore processing sığınma hakkına sahip olmanın da ötesinde sığınma hakkına erişim hakkını engellemektedir. Balibar sınırın zaman ve bağlam açısından şekillenebileceğini ve göçmenler açısından da bir filtreleme işlevi göreceğini vurgulamaktadır. Sığınmacıların İtalya topraklarına hiç ulaşmadan Arnavutluk'a transfer edilmeleri ve Arnavutluk'ta da sanki İtalya topraklarındaymış gibi hukuki muamele görmeleri, sınır kavramının sığınma hakkının dışsallaştırılması bağlamında ne kadar bulanıklaştığını ortaya koymaktadır. İtalya-Arnavutluk antlaşmasının yapılandırdığı offshore processing uygulaması ileriki dönemlere Avrupa Birliği'nin göç politikasında temel bir referans kaynağına dönüşürse, antlaşma Agamben'i doğrular nitelikte istisnai bir uygulamanın kurala dönüşmesine neden olacaktır.

Yazar katkı oranı

Bu çalışmanın tüm süreçleri (tasarım, veri toplama, analiz, yazım ve düzenleme) Müge Alaçam Böcek tarafından gerçekleştirilmiştir.

Etik kurul onayı

Hazırlanan çalışmada etik kurul izni alınmasına gerek yoktur.

Çıkar çatışması beyanı

Hazırlanan çalışmada herhangi bir kişi/kurum ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Teşekkür

Derginin hakemlerine makaleye sundukları eleştiri ve katkılardan dolayı teşekkür ederim.

Extended Abstract

This article examines the Italy-Albania Migration Agreement signed in 2023 within the context of the increasing centrality of the externalization of asylum in European Union migration policy. It analyses the implications of this agreement for the right to asylum, sovereignty, and the concept of borders from a legal and theoretical perspective. The externalization of asylum refers to the relocation of responsibilities related to the examination of asylum claims and the control of migration movements beyond the territorial jurisdiction of destination states. Existing scholarship demonstrates, however, that externalization does not constitute a single or homogeneous policy instrument. Rather, it operates through a set of interrelated practices, including remote control, non-entrée, and offshore processing.

Methodologically, the article adopts a qualitative case study approach that combines doctrinal legal analysis with insights from political theory. The legal analysis engages with European Union asylum law, the European Convention on Human Rights, and the 1951 Convention Relating to the Status of Refugees. This legal inquiry is complemented by a theoretical reading informed by Hannah Arendt's, Giorgio Agamben's, and Étienne Balibar's conceptualizations of sovereignty, borders, and exception. These theoretical frameworks are mobilized to interpret the broader implications of the agreement beyond its immediate legal design.

The article argues that the Italy–Albania Migration Agreement constitutes a distinctive model of offshore processing within the EU context. Unlike earlier proposals or arrangements-such as the United Kingdom-Rwanda and Denmark-Rwanda initiatives-that remained largely contested or unimplemented, the Italy–Albania agreement has moved beyond the normative and political stages and has been put into operation. What renders this model distinctive is not only the transfer of asylum seekers, but also the displacement of the exercise of legal authority and sovereign functions across space. Italy's jurisdiction over asylum procedures is effectively extended and exercised on Albanian territory. In this sense, the agreement points to a reconfiguration of sovereignty in which asylum-related functions are spatially fragmented and reassembled across different territorial sites.

From a theoretical perspective, these findings resonate with Arendt's argument that migration constitutes one of the primary arenas in which sovereignty is most visibly asserted and contested. By relocating asylum procedures beyond national borders, offshore processing practices bring Arendt's notion of the "right to have rights" back into sharp focus. Access to asylum increasingly depends on overcoming a series of spatial and procedural barriers, thereby transforming the right to asylum into a conditional and precarious right of access to asylum procedures. As a result, asylum risks being reduced to a formally recognized right whose practical exercise is progressively obstructed.

Agamben's concept of the state of exception further illuminates the normative risks associated with this model. Should the Italy-Albania arrangement evolve into a reference point for future EU migration governance, it may contribute to the normalization of exceptional measures. In such a scenario, departures from established legal safeguards would no longer be

framed as temporary responses to emergency situations, but would instead become embedded in a permanent mode of governance grounded in exceptionality.

Finally, Balibar's understanding of borders as dynamic and dispersed sites of governance adds a further analytical layer. The Italy-Albania agreement demonstrates that borders are no longer confined to the geographical edges of the state, but function as mobile and operational instruments of control. Through offshore processing, the border is effectively displaced, operating within the territory of a third country while continuing to regulate inclusion, exclusion, and legal status. In this respect, the agreement exemplifies the process that Balibar conceptualizes as the multiplication and internalization of borders, reinforcing inequalities in access to rights through spatial displacement.

Kaynakça

Agamben, G. (2009). Biz mülteciler (E. Koyuncu, Çev.). *Tesmeralsekdiz: Toplumsal Araştırmalar ve Sanat Şebekesi*, 3(4), 46-52.

Agamben, G. (2020). *Kutsal insan: Egemen iktidar ve çıplak hayat* (İ. Türkmen, Çev.; 4. bs.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Alaçam Böcek, M. (2023). *Mültecilik: Teori ve pratik üzerinden bir inceleme*. Ankara: Nika Yayınevi.

Als, S., Carrera, S., Tan, F. N., & Vedsted-Hansen, J. (2022). *Externalization and the UNglobal compact on refugees: Unsafety as ripple effect*, (EUI RSC PP; 2022/12). Italy: European University Institute Robert Schuman Centre for Advanced Studies, Migration Policy Centre.

ANSA English. (2025). Italy-Albania deal can't get in way of European law -EU.ANSA. https://www.ansa.it/english/news/2025/02/05/italy-albania-deal-cant-get-in way-of-european-law-eu_7fe3edb7-b111-45bd-bd8d-16bb6c52ec15.html (Erişim tarihi: 29.09.2025)

Arendt, H. (1998). *Totalitarizmin kaynakları 2: Emperyalizm* (B. S. Şener, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Asylum Information Database – ASGI. (2025). *Safe country of origin. European Council onRefugees and Exiles*. https://asylumineurope.org/reports/country/italy/asylum-procedure/the-safe-country-concepts/safe-country-origin/?utm (Erişim tarihi: 15.09.2025)

Balibar, É. (2002). What is a border? içinde *Politics and the other scene* (73-86). London: Verso.

Balibar, É. (2016). *Yurttaşlık* (M. Erşen, Çev.). İstanbul: Monokl Yayınları.

Bonifazi, C., Heins, F., Strozza, S., & Vitiello, M. (2009). *The Italian transition from emigration to immigration country (IRPPS Working Paper)*. Italian National Research Council Institute for Research on Population and Social Policies.

Carrera, S., Campesi, G., & Colombi, D. (2023). *The 2023 Italy-Albania protocol on extraterritorial migration management: A worst practice in migration and asylum policies*. CEPS. https://cdn.ceps.eu/wp-content/uploads/2023/12/ASILE_Italy-Albania MoU-Extraterritorial-Migration-Management.pdf

Chaloff, J. (2008). *Albania and Italy: Migration policies and their development relevance -A survey of innovative and "development-friendly" practices in Albania and Italy*

(CeSPIWorking Papers No. 51/2008). Centro Studi di Politica Internazionale (CeSPI). https://www.cespi.it/en/ricerche/albania-and-italy-migration-policies-and-their development-relevance (Erişim tarihi: 24.10.2025)

De Leo, A. (2024). Managing migration the Italian way: The 'innovative' Italy Albania deal under scrutiny. *VerfBlog*. https://doi.org/10.59704/99ec47a3900ee0b7 (Erişim tarihi: 16.09.2025)

De Leo, A., & Celoria, E. (2024). The Italy–Albania Protocol: A new model of border-shifting within the EU and its compatibility with Union law. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 31(5), 595-618. https://doi.org/10.1177/1023263X241309601

De Leo, A., & Gerbaudo, M. (2024, 16 Ekim). Italy's scheme to offshore asylum claims should not be a model for the rest of Europe. *The Guardian*. https://www.theguardian.com/commentisfree/2024/oct/16/italy-offshore-asylum-europe-giorgia-meloni (Erişim tarihi: 12.09.2025)

Di Muzio, G. (2012). Migration Policies. *Bundeszentrale für politische Bildung*. https://www.bpb.de/themen/migration-integration/regionalprofile/english-version country-profiles/145712/migration-policies/ (Erişim tarihi: 11.10.2025)

ECRE. (2022). *Denmark: Joint Statement Brings Little Clarity on Rwanda Outsourcing but Generates Renewed Critique*. https://ecre.org/denmark-joint-statement-brings-little-clarity-on-rwanda-outsourcing-but-generates-renewed-critique/

Erdoğan, S. (2022). Türkiye–Avrupa Birliği göç iş birliği: Bir göç dışsallaştırma örneği olarak Türkiye'deki mülteciler için mali yardım aracı. *İctimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi*, Göç ve Mültecilik Özel Sayısı, 358–370. https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1088536

Eurostat, Asylum applicants by type, citizenship, age and sex- annual aggregated data, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_asyappctza/default/table?lang= n&category=migr.migr_asy.migr_asyapp (Erişim Tarihi: 04.08.2025)

Eurostat, Asylum applicants by citizenship- annual data (until 2007), https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/MIGR_ASYCTZ__custom_462102/efault/table?lang=en (Erişim tarihi: 04.08.2025)

European Commission. (2018,). Non-paper on regional disembarkation arrangements. https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/09200aa9-9b1a 4c12-9c2b-3490801087fa_en?filename=20180724_non-paper-regional disembarkation-arrangements_en.pdf (Erişim tarihi: 24.09.2025)

European Court of Human Rights Grand Chamber (2012). Hirsi Jamaa and Others v. Italy, Application No. 27765/09. HUDOC ID: 001-109231. https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109231

European Parliament ve Council of the European Union. (2013). Directive 2013/32/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on common procedures for granting and withdrawing international protection (recast). Official Journal of the European Union L 180, 29.6.2013. https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2013/32/oj/eng (Erişim tarihi: 24.09.2025)

FitzGerald, D. S. (2020). Remote control of migration: Theorising territoriality, shared coercion, and deterrence. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46(1), 4-22. https://doi.org/10.1080/1369183X.2020.1680115

Gammeltoft-Hansen, T. (2011a). *Access to asylum: International refugee law and the globalisation of migration control*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Gammeltoft-Hansen, T. (2011b). The externalisation of European migration control and the reach of international refugee law. E. Guild & P. Minderhoud (Eds.), *The first decade of EU migration and asylum law*. Leiden: Brill.

Giuffrida, A. (2025). Italy sends 49 refugees to Albania in bid to resume disputed scheme. *The Guardian*. https://www.theguardian.com/world/2025/jan/28/italy-sends 49-refugees-to-albania-in-bid-to-resume-disputed-scheme (Erişim tarihi: 16.09.2025)

Göçmen, İ. (2015). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Avrupa Birliği ve Türkiye Göç Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Goxha, J. (2016). Migration in the early' 90s: Italy coping with Albanian illegal emigration. *European Scientific Journal*, ESJ, 12(11), s.254-264. https://doi.org/10.19044/esj.2016.v12n11p254

Griffini, M., & Rosina, M. (2024). An ideological divide? Political parties' discourse in Italy's migration cooperation with Libya and Albania. *The International Spectator*, 60(1), s.116-135. https://doi.org/10.1080/03932729.2024.2400962

Hathaway, J. C., & Gammeltoft-Hansen, T. (2014). *Non-Refoulement in a world of cooperative deterrence (Law & Economics Research Paper Series No. 14-016)*. University of Michigan Law School. https://ssrn.com/abstract=2479511

Hivert, A.F. (2024). Immigration: Denmark again contemplates outsourcing asylum procedures to third countries. *Le Monde*. https://www.lemonde.fr/en/international/article/2024/05/07/immigration-denmark-again-contemplates-outsourcing-asylum-procedures-to-third-countries_6670681_4.html (Erişimtarihi: 24.12.2025)

Hom, S. M. (2019). *Empire's Möbius strip: Historical echoes in Italy's crisis of migration and detention*. Ithaca, NY; London: Cornell University Press.

Human Rights Watch. (2009). Pushed back, pushed around: Italy's forced return ofboat migrants and asylum seekers, Libya's mistreatment of migrants and asylum seekers. Human Rights Watch, https://www.hrw.org/reports/italy0909web.pdf?utm (Erişim tarihi:21.12.2025)

International Organization for Migration Albania. (n.d.). Migration and Albania. https://albania.iom.int/migration-and-albania?ut (Erişim tarihi: 11.10.2025)

Jansen, Y., Celikates, R., & de Bloois, J. (Eds.). (2015*). The irregularization of migration in contemporary Europe: Detention, deportation, drowning*. London: Rowman & Littlefield International.

Jones, M. G. (2024). Prime Minister Rama insists Albania migrant deal 'exclusive' to Italy as more countries eye scheme. *Euronews*. https://www.euronews.com/my europe/2024/09/19/prime-minister-rama-insists-albania-migrant-deal-exclusive-to italia-as-more-countries-eye (Erişim tarihi: 29.09.2025)

Lavenex, S. (2006). Shifting up and out: The foreign policy of European immigration control. *West European Politics*, 29(2), 329-350.

Leclerc, G., & Mentzelopoulou, M. (2025). *Extraterritorial processing of asylum claims (EPRS Briefing, PE 757.609)*. European Parliamentary Research Service. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/757609/EPRS_BRI%282024%29757609_EN.pdf

Mountz, A. (2020). *The death of asylum: Hidden geographies of the enforcement archipelago. Minneapolis*, MN: University of Minnesota Press.

Moreno-Lax, V. (2017). *Accessing asylum in Europe: Extraterritorial border controls and refugee rights under EU law*. Oxford University Press.

National Immigrant Justice Center & FWD.us. (2025). Pushing back protection: Howoffshoring and externalization imperil the right to asylum (Offshoring AsylumReport). Immigration Justice. https://immigrantjustice.org/wp-content/uploads/2025/05/Offshoring-Asylum-Report_final.pdf

Nova.news. (2023). Migrants, von der Leyen: 'The agreement between Italy and Albania in line with community law'.https://www.agenzianova.com/en/news/migrants-von-der-leyen-the-agreement-between-Italy-and-Albania-in-line-with-community-law/?utm (Erişim tarihi: 29.09.2025)

Rankin, J., & Tondo, L. (2024). EU considers offshore centres for deportees as it hardens on migration. *The Guardian*.https://www.theguardian.com/world/2024/oct/17/clashes-expected-at-eu- summit-as-migration-return-hubs-top-agenda (Erişim tarihi: 24.09.2025)

Rausis, F. (2025). Policy diffusion across political ideologies: Explaining Denmark's desire to externalise asylum. *West European Politics*, 48(6), 1332–1360. https://doi.org/10.1080/01402382.2024.2348311

Reuters. (2024, 25 Ocak). UN rights chief voices concerns over Italy-Albania migrant pact. https://www.reuters.com/world/europe/un-rights-chief-voices-concerns-over-italy-albania-migrant-pact-2024-01-25/ (Erişim tarihi: 10.10.2025)

Sabiiti, D. (2023). Denmark postpones talks on asylum centers in Africa. *KT Press*. https://www.ktpress.rw/2023/01/denmark-postpones-talks-on-asylum-centers-in-africa/?utm (Erişim tarihi:24.12.2025)

Tan, F. N. (n.d.). Conceptualising externalisation: Still fit for purpose?. *Forced Migration Review*. https://www.fmreview.org/externalisation/tan/ (Erişim tarihi: 24.12.2025)

Tan, F.N., & Vedsted-Hansen, J. (2021). Denmark's legislation on extraterritorial asylum in light of international and EU law: Asylum reform. *EU Immigration and Asylum Law and Policy*. https://eumigrationlawblog.eu/denmarks-legislation-on-extraterritorial-asylum-in-light-of-international-and-eu-law/ (Erişim tarihi: 24.12.2025)

The Government of the Italian Republic & the Council of Ministers of the Republic of Albania.(2023). Protocol between the Government of the Italian Republic and the Council of Ministers of the Republic of Albania on strengthening cooperation inmigration matters. Odysseus Network. https://odysseus-network.eu/wpontent/uploads/2023/11/Protocol-between-the-Government-of-the-Italian-Republic-and-the-Council-of-Minister-of-the-Albanian-Republic-1-1.pdf

The Migration Observatory at the University of Oxford. (2024b. *Q&A: The UK's former policy to send asylum seekers to Rwanda*. https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/commentaries/qa-the-uks-policy-to-send-asylum-seekers-to-rwanda/

The State of Libya & the Italian Republic. (2017). Memorandum of Understanding on cooperation in the fields of development, the fight against illegal immigration, human trafficking and fuel smuggling and on reinforcing the security of borders. *EUMigrationLawBlog*.https://eumigrationlawblog.eu/wp-

content/uploads/2017/10/MEMORANDUM_translation_finalversion.doc.pdf, (Erişim tarihi: 21.12.2025)

Tondo, L. (2024a). Italian migration centres open in Albania under controversial deal. *The Guardian*. https://www.theguardian.com/world/2024/oct/11/italy-migration-centres-open-albania-controversial-deal (Erişim tarihi: 13.10.2024)

Tondo, L. (2024b). Italian judges strike another blow against Meloni's Albania asylum deal. *The Guardian*. https://www.theguardian.com/world/2024/nov/11/italian-government-condemns-judges-ruling-to-return-migrants-from-albania (Erişim tarihi: 16.09. 2025)

Tondo, L., Henley, J., & Kassam, A. (2024). Blow to Meloni's Albania deal as courtorders asylum seekers' return to Italy. *The Guardian*. https://www.theguardian.com/world/2024/oct/18/blow-to-melonis-albania-deal-as-court-orders-asylum-seekers-return-to-italy (Erişim tarihi: 16.09.2025)

Turgay, S. (2022). *1990–2015 yılları arasında Avrupa Birliği'nin göçü güvenlikleştirme politikası: İtalya örneği* (Yayımlanmamış doktora tezi). T.C. Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Turgay, S. (2024). "Krimigrasyon" yaklaşımının İtalya'nın düzensiz göç ile mücadele politikasına yansımaları. *TESAM Akademi Dergisi*, 11(1), 377-398. http://dx.doi.org/10.30626/ tesamakademi.1429479

Udlændinge- og Integrationsministeriet. (2021). Memorandum of Understanding Between the Ministry of Foreign Affairs of Denmark and the Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation of the Republic of Rwanda on Political Consultations. https://uim.dk/media/logfv1li/mou-on-political-consultations-between-rwanda-and-denmark.pdf?utm (Erişim tarihi: 21.12.2025)

UNHCR. (2023). UNHCR: Transfer arrangements of asylum seekers and refugees must respect international refugee law. https://www.unhcr.org/europe/news/press/releases/unhcr-transfer-arrangements-asylum-seekers-and-refugees-must-respect (Erişim tarihi: 10.10.2025)

UNHCR Operational Data Portal, "Europe Sea Arrivals- Italy", https://data.unhcr.org/en/situations/europe-sea-arrivals/location/24521 (Erişim tarihi: 06.08.2025)

Veshi, D., Pupe, E., Mirtella, D., Kiškis, M., & Koka, E. (2025). The constitutionality of the Italy–Albania Protocol of November 2023: An Albanian constitutional approach. *Nordic Journal of Migration Research*, 16(1), Article 7. https://doi.org/10.33134/njmr.967

Zincone, G. (2011). The case of Italy. içinde G. Zincone, R. Penninx & M. Borkert (Eds.). *Migration policymaking in Europe: The dynamics of actors and contexts in past and present*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Zincone, G., & Caponio, T. (2005). *Immigrant and immigration policy-making: The case of Italy* (MISCOE Working Paper: Country Report)